

Kontraktpolitik, kulturkamp og ideologi 2001-2011

**Peter Kurrild-Klitgaard, professor, Institut for Statskundskab,
Københavns Universitet, kurrild@ifs.ku.dk**

Artiklen redegør for betydningen af begreberne »kontraktpolitik« og »kulturkamp« i VK-regeringernes politiske strategi og sætter disse ind i en teoretisk forståelsesramme. En kursorisk gennemgang af perioden 2001-2011 viser, at særligt begrebet »kulturkamp« undergik en forandring, og at den af VK-regeringerne anlagte retorik og førte politik på centrale områder var i stærk kontrast til de oprindelige ambitioner. Dét og Anders Fogh Rasmussens ryk af Venstre ind på midten af det politiske spektrum kan meget vel være det, der forårsagede en kraftig »affliberalisering« af borgerlige vælgeres holdninger, der kan observeres efter 1998.

Man kan næppe tænke på VK-regeringerne siden 2001 uden også at tænke på begreber som »kontraktpolitik« og »kulturkamp« (eller »værdikamp«). Næppe nogen anden periode i moderne dansk politik har haft en regering med en profil, om hvilken man kan sige, at nogle få begreber har været så tydeligt og bredt associeret med den. En søgning i Infomedia-databasen giver i perioden 20.11.2001-15.6.2011 i alt 2.517 referencer til »kontraktpolitik«, 7.959 til »kulturkamp« og 6.963 til »værdikamp« – totalt 17.439 referencer. Til sammenligning var der 8.905 omtaler af »liberalisme«, 10.728 af »socialisme« og 892 af »den tredje vej«.

Nærværende artikels formål er flerdelt. Det er dels at præcisere, hvad der mentes med

»kontraktpolitikken« og »kulturkampen«, da de blev lanceret, og hvorledes fortolkningerne af dem i et vist omfang udviklede sig, samt hvad deres plads var i særligt Anders Fogh Rasmussens politiske strategi. Men dels er formålet samtidigt at bidrage til en vurdering af, hvorvidt VK-regeringernes kontraktpolitik og kulturkamp kan siges at have været succesrige.

Begreber og strategier

»Kontraktpolitik«

Begrebet »kontraktpolitik« sigter til den af daværende Venstre-formand og statsministerkandidat Anders Fogh Rasmussen lagte strategi, da han i 1998 overtog partiledelsen efter Uffe Ellemann-Jensen og så sig nødsaget til at omlægge linjen. I sin mest enkle formulering er kontraktpolitikken den strategi, at man forud for et valg giver nogle få, håndgribelige løfter, og at man efterfølgende – efter en sejr – gennemfører disse, mens man omvendt siger nej til alt andet (eller i hvert fald vil kunne bruge den tilbudte »kontrakt« som grundlag for afvisningerne).

Det underliggende ræsonnement hos Fogh Rasmussen var, som bekendt, at et af Venstres problemer ved valgene i 1994 og 1998 havde været frygt for, hvad en borgerligt-liberal regering ville kunne komme med af be-

sparelser, privatiseringer m.v., og at det derfor gjaldt om at komme udover denne. Ikke ved at køre en moderat kampagne og så efterfølgende gennemføre noget meget mere drastisk – det var om noget, hvad Poul Nyrup Rasmussens efterløns-garanti og -reform (1998) havde vist det problematiske ved. Snarere ved at man flyttede regeringens – eller i hvert fald Venstres og dermed i praksis en VK-regerings-politik derind på midten, hvor vælgerne er flest, og i virkeligheden indtager modstandernes position. Dette kombineres nok så vigtigt med, at man med sine løfter »binder« sig til ikke at kunne føre en mere ideologisk politik. Strategien er dermed på én og samme tid vendt imod modparten – som man paralyserer (i hvert fald på kort sigt) – og imod »baglandet« (Venstres liberale bagland, De Konservative, o.s.v.).

Inspiration til kontraktpolitikken kom i virkeligheden fra to vidt forskellige kilder. Den ene og meget anerkendte kilde var Tony Blair og dennes strateg, Philip Gould, der omdannede det røde Labour parti til det nærmest lyseblå New Labour, som derefter i mere end et årti lagde det konservative Tory-parti taktisk dødt. De danske Socialdemokrater ville ikke troværdigt kunne rykke længere til venstre, på samme måde som Toryerne ikke havde kunnet rykke til højre uden at få helt andre problemer.

Den anden, og langt mere oversete indflydelse er fra Republikanernes historiske erobring af flertallet i Repræsentanternes Hus ved midtvejsvalget i 1994, som blev baseret på den såkaldte *Contract with America* (»Kontrakt med Amerika«). I dette dokument, offentliggjort seks uger før valget, forpligtede de Republikanske kandidater sig sammen til at gennemføre otte specifikke lovforslag – der nok var ideologisk funderede men som alle var kørt igennem meningsmålinger og fokusgruppelanalyser. Herfra fik man hos Venstre inspirationen til at køre valgkampe på nogle få, klare temaer, der i praksis ofte

ville være udgiftsforslag tæt på oppositionens, og sælge disse som en »kontrakt«: Her er hvad I får, hvis vi får Jeres stemmer.¹

Det mest klare eksempel på kontraktpolitikens ånd var løftet om et »skattestop«, hvorved man bandt sig til ikke at øge eksisterende skatter og afgifter eller indføre nye – og hvis nødvendigt ikke uden at andre blev sat tilsvarende ned. Idéen bag skattestoppet var fostret i Venstre-kredse allerede i midt-1990'erne, og det var ad den kanal, at det gjorde sin debut allerede i VK-planen i forbindelse med folketingsvalget i 1998. Da Fogh Rasmussen et halvt år senere skulle holde sin første landsmøde-tale som V-formand, fik skattestoppet en central rolle som et middel til en gradvis reduktion af de offentlige udgifter, og derfra gik det direkte videre til regeringsgrundlaget i 2001.²

»Kulturkamp« og »værdikamp«

Kontraktpolitikken kom i praksis til at være tæt associeret med begreberne »kulturkamp« og »værdikamp«, som igennem det seneste årti reelt er blevet brugt som synonyme og i øvrigt som en slags fællesnævner for hele VK-regeringernes program, eller – ville nogle sige – mere bredt for VKO-flertallets samlede politik med strammere indvandringspolitik, hårdere retspolitik, samt opgør med »smagsdommere«, »rundkredspædagogik« og samarbejdspolitikken under besættelsen, osv. Men går man til de oprindelige kilder, vil man ret let kunne se, at det i virkeligheden var noget ganske andet, Fogh Rasmussen mente – i hvert fald til at begynde med, og at det i sin gestalt var nært knyttet til den kontraktpolitiske strategi.

Begrebet »kulturkamp« forekommer allerede i den berømte og berygtede bog *Fra Socialstat til Minimalstat*, og der var ganske tydeligt tale om en liberal strategi:

»Ved at socialisere vælgerne har socialstatens bagmænd sikret sig, at succeskriteriet for regeringer bli-

ver evnen til at forsvare det offentlige system mod nedskæringer eller endda evnen til at udvide den offentlige sektor og dens ydelser. De politikere, som vil give borgerne større frihed til selv at løse opgaverne ved at reducere den offentlige sektor og sænke skatterne, løber derimod en stor risiko for at blive hængt ud som asociale. For slavesindet siger, at friheden må underordnes den materielle tryghed. Socialstatens ideologer var klar over, at hvis de skulle vinde endegyldigt, måtte de også *vinde kulturkampen*. Derfor iværksatte de efter verdenskrigen en *kulturel klassekamp*, hvor staten skulle forme folket. Der skulle skabes et socialistisk menneske, som selvforglemmende ville underordne sig fællesskabet« (Rasmussen, 1993: 17; kursiv tilføjjet).

For at imødegå dette, er det nødvendigt med en liberal modoffensiv:

»Og den kamp skal vi ikke kæmpe på økonomiske argumenter. Vi skal derimod starte og vinde en kulturkamp, som genindsætter mennesket i sin tabte værdighed og på den måde avler et frit og stolt folk, der ikke på ny vil bøje nakken under socialistens åg. [...] Vi kaster ikke slavesindet af os blot ved at afvikle socialstaten. Det er selve ånden i befolkningen, der skal ændres. Ja, jeg tvivler på, at vi overhovedet kan stoppe socialstatens vokseværk uden en fundamental holdningsændring i hele samfundet. Egentlig er der brug for kulturkamp. I danske øren lyder ordet »kulturkamp« måske lidt voldsomt. Og jeg tænker da heller ikke på væbnet opstand. Men jeg bruger ordet kulturkamp for at understrege den altomfattende karakter af den holdningsændring, der er brug for. Vi skal helt fra bunden af gøre op med de kollektivistiske normer, vi så at sige har fået ind med modernismen« (Rasmussen, 1993: 34 & 226; kursiv tilføjjet).

Opgøret med de kollektivistiske normer handlede om at gøre op med, at enhver »knæler for statsmagten og bønfalder om flere love, flere tilskud, mere politik. [...] Det er tværtimod mindre politik, der er brug for« (Rasmussen, 1993: 228).

Som udgangspunkt blev der ved VK-regeringens dannelse ikke talt hverken om »kulturkamp« eller »værdikamp«. Den egentlige første formulering efter regeringsskiftet i

2001 og på vegne af regeringen, kom først i et langt og centralt interview i *Weekendavisen* mere end et år efter (17.1.2003). Indtil da havde det mest været kommentatorer og kritikere, der havde brugt begrebet om regeringen, men her uddybede Fogh Rasmussen sit allerede da velkendte synspunkt, at 1980erne og 1990erne havde vist, at de borgerligt-liberale ikke kunne vinde ved at komme med store, forkromede planer, som måske nok kunne se godt ud på papiret, men som for en stor del af vælgerne ville være enten uforståelige eller forekomme for farlige:

»Det danske politiske system og det danske folkestyre i det hele taget egner sig ikke til store dramatiske engangsomvæltninger. Jeg prøvede selv i 80erne at være med til at lave Danmarkshistoriens største skatteplan og derefter en lidt mindre. Ingen af dem lykkedes, for det var simpelt hen så stort og uoverskueligt. Mogens Lykketoft, som er en mester i det der med store systemer, gennemførte to skattereformer – i 1993 lige efter regeringsskiftet og senere pinsepakken. Men det er igen eksempler på, at det går galt, fordi begge var så store og uoverskuelige, at befolkningen slet ikke kunne få sjælen med, og pinsepakken blev da også indledningen til Socialdemokratiets store nedtur.«³

I stedet måtte man i første omgang påvirke borgernes grundlæggende værdier i en liberal retning, således at man på den måde ville kunne gøde jorden for efterfølgende reformer:

»Hvis man mere grundlæggende ønsker at dreje et samfund i en anden retning, er det værdidebatten, man skal tage fat på. Vi bliver tit anklaget for, at vi ikke lægger store reformplaner frem med dramatiske lovændringer på store områder. Efter min mening er det en meget gammeldags opfattelse af politik, som er ført over i en ny tid, og som derfor er en total fejlanalyse af, hvordan man bedst ændrer samfundsudviklingen. [...] Nu taler jeg kultur i bred forstand: Det er udfaldet af kulturkampen, der afgør Danmarks fremtid. Ikke den økonomiske politik. Ikke teknokratiske ændringer af lovgivningssystemer. Det afgørende er, hvem der får held til at sætte dagsordenen i værdidebatten.«

Og hvilke holdninger og hvilke reformer? Fogh Rasmussens paradigmatiske eksempel i interviewet var påvirkning af miljødebatten, i en mere cost/benefit-retning frem for forbud, alt sammen eksemplificeret ved Bjørn Lomborg og skabelsen af Institut for Miljøvurdering. Andre eksempler fra interviewet er opgør med planøkonomi, centralisme, teknokratisk planlægning og formynderi, og omvendt at muligheden for mere valgfrihed indenfor den offentlige sektor og med privat konkurrence vil give en anden, mere frihedsvenlig kultur, der vil kunne skabe grundlag for f.eks. skattelettelser:

»Det er her, kampen står. På den ene side dem, som er centralister og gerne vil bestemme over menneskers hverdag, som mener at vide bedst og gerne vil have nogle standardløsninger. På den anden side dem, som stadig holder fast i, at i et moderne velfærdssamfund er der et fælles ansvar for at løse opgaverne, men som insisterer på, at vi skal have en personlig valgfrihed til at vælge mellem forskellige offentlige løsninger og mellem offentlige og private løsninger. [...] Det, at folk vælger selv, medfører en meget markant ændring i tankegangen. Det medfører en større tilfredshed for den enkelte, fordi man selv har valgt. Men det betyder også, at man fremmer en bedre udnyttelse af resurserne i samfundet, fordi alle skal oppe sig. [...] Det, vi nu indfører, er et system, hvor pengene følger med patienten, så mere aktivitet betyder flere penge. Det medfører en fantastisk ændring af tankegangen og dermed også en bedre resurseudnyttelse. [...]

Hvad så med skat? *Jeg har klart den målsætning, at vi gradvist skal have sænket skatten på arbejdsindkomst i det danske samfund.* Men for mig er det ikke afgørende, hvor hurtigt det går. Der skal være økonomisk plads til det. Og jeg håber, vi kan starte 1. januar 2004 på *en gradvis sænkning af skatten*. Men igen vil jeg sige: Selv om så borgerne kan slippe et eller andet antal kroner billigere i skat, så er det altså ikke det, der på langt sigt mest afgørende ændrer samfundsudviklingen. Det er det altså ikke! Det kan være sundt af andre grunde, men det er ikke det, der afgør, om man ændrer tankegangen i samfundet. [...] Til et samfund, hvor vi tør give mennesker mere frihed, men det er noget grundlæggende menneskeligt, at man også gerne vil have tryghed i sin hverdag. Og det

er derfor, en ægte reform af det danske samfund giver mere valgfrihed til den enkelte, samtidig med at man bevarer trygheden« (kursiv tilføjet).

Den logiske forbindelse til kontraktpolitikken var også klar:

»Der kan tænkes ændringer af den offentlige sektor, men tilgangen er den, at *vi starter med at forberede reformerne gennem en debat om værdier og de fremtidige udfordringer; og når så tiden er moden, er der forhåbentlig også skabt et grundlag for at ændre systemerne.* Det er en helt anden, moderne tilgang til politik, end man har været vant til. I den gammeldags tænkning der gik det ud på at slippe igennem en valgkamp uden at afgive for mange løfter – og så bagefter sætte sig i røgfyldte lokaler, lukke døren og så komme ud til befolkningens overraskelse med en ny stor reform, som ingen nogensinde havde hørt noget om« (kursiv tilføjet).

Det er ganske klart, at denne oprindelige kulturkamp, i Fogh Rasmussens egne tidlige udlægninger (1993, 2003), samstemmende handlede om, først og fremmest, personlig frihed, om et opgør med slavesind og systemtænkning og med henblik på fremtidige fordelingspolitiske reformer. Der var intet om udlændinge-, kultur- og retspolitik, islam, Irak og Afghanistan, den kolde krig eller besættelsestiden. Som sådan havde kultur- eller værdikampen i realiteten intet at gøre med dét, som nationalkonservative i og udenfor Dansk Folkeparti, i fællesskab med kritikerne i oppositionen, efterfølgende forstod ved begrebet. Søren Krarup og Jesper Langballe havde f.eks. i en årrække talt om kulturkamp i en anden, kristen, konservativ og Tidehvervsk forstand – som et opgør med »kulturradikalismen« – og de så nu regeringsskiftet som udtryk for denne kulturkamp.⁴

Til gengæld er det ligeledes uomtvisteligt, at kulturkampen gradvist skiftede karakter og med tiden blev til en meget bredere, mere »værdipolitisk« men også mere uklar og usystematisk fællesnævner for, hvad der nu engang blev den af VK-regeringerne førte poli-

tik. Det ses allerede så småt i 2006, hvor Fogh Rasmussen i et nyt interview i *Weekendavisen* konstaterede, at det haltede med at realisere kulturkampens oprindelige formål (som formuleret i 2003), og i stedet, som eksempler på, hvor kulturkampen havde virket, nu fremhævede undervisningspolitikken, og at der nu var mere opmærksomhed om samfundets »sammenhængskraft«.⁵

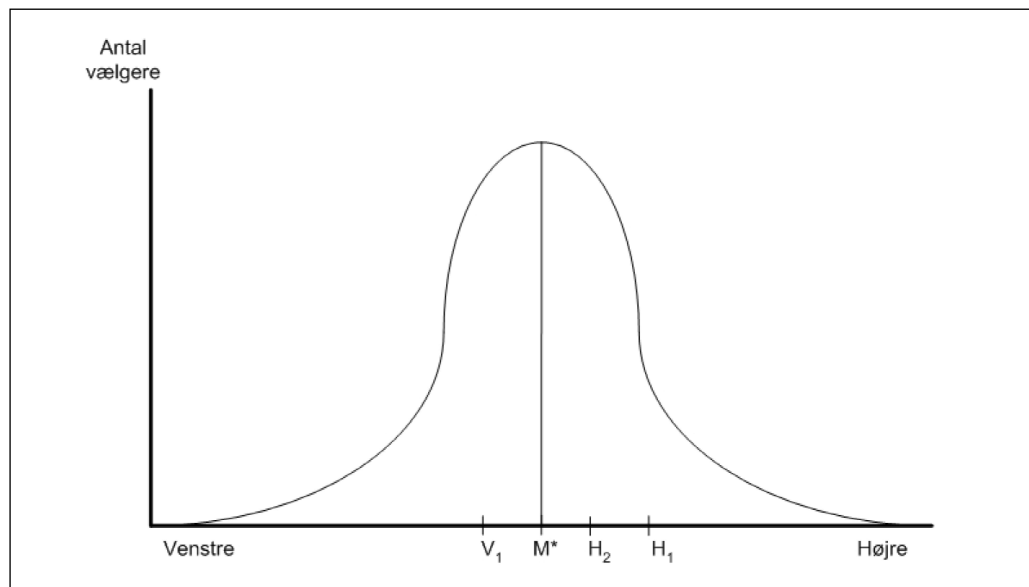
Udviklingen ses endnu mere af bl.a. flere lange »gøren status«-interview, som Fogh Rasmussen gav 2008-2009, og hvor han på en måde, som der slet ikke var belæg for i sine egne, oprindelige formuleringer af »kulturkampen«, udstrakte denne til at omfatte ikke blot skattestoppet og frit valg-ordninger men også en ny holdning hos befolkningen til »undervisning og faglighed«, udlændingepolitikken, »en meget større bevidsthed om kulturen som et stærkt element i samfundets sammenhængskraft«, en »ny holdning til det at påtage sig et internationalt ansvar«, en »aktivistisk« udenrigspolitik, opgør med kulturrelativisme, samarbejdspolitikken under

besættelsen, fodnotepolitikken i 1980erne, o.s.v. Til gengæld svarede han, direkte adspurg om, hvorvidt »værdikamp for Venstre, for liberalister«, ikke bør være »at reducere staten og styrke den private sektor? Er det ikke dér, værdikampen står?«, at »Nej, det synes jeg ikke.«⁶ Ganske ulig erklæringerne i 2001, 2002 og 2003.

Et teoretisk perspektiv

Skal man sammenfatte konturerne af dét, der fra VK-regeringernes første år tegnede sig som rationalet bag kontraktspolitikken og kulturkampen kan man med en vis fordel trække på det såkaldte »medianvælgerteorem« (Downs, 1957), dvs. den analyse, at det ved flertalsbeslutninger vil være den »midterste« vælgers præferencer, der er afgørende for udfaldet, og at det derfor i et kompetitivt partisystem vil være det parti (eller den alliance), der placerer sig tættest på denne medianvælger, der vil få flest stemmer – hvilket over tid vil få de udbudte politikker til at klumpe sig sammen omkring midten.

Figur 1. Downs' medianvælgerteorem: Parti H flytter mod midten og vinder over parti V.

Det velkendte rationale er illustreret i Figur 1, der viser en normalfordeling af vælgerne udover en traditionel venstre/højre-skala, og hvor M^* er idealpunktet (den mest foretrukne politik) for medianvælgeren (den midterste vælger), mens V_1 og H_1 er den politiske placering af henholdsvis et venstreorienteret parti (V) og et højreorienteret (H). I den pågældende situation vil venstre-partiet som udgangspunkt vinde, fordi det er tættest på medianvælgeren. Men flytter højre-partiet sig så til positionen H_2 , vil dét nu være tættest på medianvælgeren. Som sådan vil det nu også få stemmerne fra de vælgere, der vil ligge tættere på H_2 end på V_1 , og samtidigt vil vælgerne til højre for H_2 ikke have andre steder at gå hen – selvom de rent faktisk vil have svært ved at se den store forskel på H_2 og V_1 . Kontraktpolitikens rolle bliver at fastlåse, hvad politikken er, således at de til venstre ikke vil kunne beskyldes én for at føre en alt for »højreorienteret« politik, mens kritikere til højre ikke vil kunne forvente, at politikken flyttes deres vej igen. Kulturkampens rationale skulle så omvendt være gradvist at flytte fordelingen af vælgerne (særligt M^*) længere til højre.

Der er ingen tvivl om, at dette ræsonnement var lige præcis, hvad Venstres ledelse foretog ved at fordelingspolitisk repositionere Venstre i forhold til Socialdemokraterne i perioden fra 1998 og frem.⁷

Den førte politik

Spørgsmålet er så, hvorvidt VK-regeringerne reelt havde succes med dét, den daværende statsminister lagde op til som værende sin i virkeligheden todelte strategi om at flytte sig selv ind på midten og gradvist flytte vælgerne mod højre? Skulle man have haft det, måtte konsekvensen være, at man engagerede sig i en offensiv for at argumentere for personlig og økonomisk frihed, personligt ansvar, selvforsørgelse og selvstændighed, en begrænset statsmagt, osv., og omvendt talt imod forbud, formynderi, centralisme, lig-

hedsmageri, o.s.v. og at dette ville have haft en effekt på vælgerens holdninger og på de førte politikker.

Indledningsvis må det slås fast, at forestillingen om kontraktpolitik som værende karakteristisk for VK-regeringernes aktiviteter ikke holder. Dels er der lovede reformer, som aldrig er gennemført (f.eks. stemmeret til udlændingsdansker). Dels er der i perioden 2001-2010 vedtaget ikke mindre end i alt 2.045 love af Folketinget (hvoraf kun 11,3 pct. er som følge af EU-lovgivning),⁸ omfattende alt fra hvilke hunderacer, der skal være ulovlige, til 10 mio. kr. i statstilskud til healing-center, og omfattende store initiativer som f.eks. Strukturreform (2007), Skattereform (2009), Genopretningsplan (2010), Tilbagetrækningsreform (2011), hvis detaljer ikke altid har været meldt ud på forhånd inden folketingsvalgene i 2001, 2005 og 2007. Forestillingen om »kontraktpolitik« som værende tilstrækkeligt og dækkende for en regerings aktiviteter er dermed næppe holdbar – og således er det tænkeligt, at kontraktpolitikken reelt mere har været af taktisk værdi: Overfor medier og vælgere, og som instrument til at paralisere opposition til venstre og højre for den af VK-regeringerne valgte, stemmemaksimerende strategi.

Omfordeling

Skal man vurdere VK-regeringernes relative succes eller fiasko i de ideologiske termer, som kulturkampen annoncerede, vil det nok være særligt oplagt at se på omfanget af indgreb i borgernes frihed – f.eks. eksemplificeret ved hvor mange forbud og påbud, der griber ind i borgernes hverdag, og hvor stor den offentlige sektors samfundsøkonomiske rolle er (jf. Kurrild-Klitgaard, 1997). Det vil umiddelbart være svært, for ikke at sige umuligt, at se mere regulering og en større offentlig sektor som udtryk for andet end borgerligeliberale nederlag, og selv et uændret omfang af regulering og omfordeling vil være svært at se som sejr, og det er da heller ikke sådan,

at VKO har fremstillet de politiske mål i egne partiprogrammer. Det var da heller ikke, hvad tiltrædelsestalen (2001) eller den første, berømte nytårstale (2002) stillede i udsigt.

Men ser man på udviklingen i skattetryk (defineret som de samlede skatter og afgifter som andel af bruttonationalproduktet) kan resultatet næppe siges at være overbevisende (jf. Tabel 1). Tages år 2002 (det første fulde år, som VK-regeringen havde ansvaret for) som udgangspunkt, var skattetryk på 48,0 pct., hvorefter det steg til en Danmarkshistorisk rekord på 51 pct. i valgåret 2005, for så at falde tilbage til 48,2 pct. i 2009 (det sidste år for hvilket der ikke kun er foreløbige tal for). Hermed er så – i forhold til det formodede udgangspunkt – i bedste fald tale om et uændret skattetryk, og måske endog om et marginalt stigende.

Mere klart bliver billedet måske, hvis man i stedet ser på de samlede offentlige udgifter. Selve skattetryk kan jo meget let undervurdere den offentlige sektors størrelse, idet denne – som det skete i 1970'erne og igen er

sket siden 2008 – kan øges gennem underbudgettering og gældstiftelse. Ser man på udgiftstryk, er der under VK-regeringerne sket en drastisk ekspansion af det offentlige, fra 54,5 pct. i 2001 til 58,3 pct. i 2010 – hvilket ifølge Budgetredeøgelsen (2010) er Danmarkshistorisk rekord.

Et tredje forhold er, at både skattetryk og udgiftstryk let camouflerer en voldsom realvækst i den offentlige sektors størrelse – så længe væksten i BNP er mindst lige så stor. Men ret beset er der jo ingen logisk sammenhæng, således at produktivitetsforbedringer og større velstand partout skal gå hånd i hånd med større statslige indtægter og/eller udgifter. Ser man på den offentlige sektors samlede udgifter, så steg disse (i løbende priser) fra 728,3 mia. kr. i 2001 til 1.001,5 mia. kr. i 2010, hvilket når man renser for inflation svarer til en realvækst på cirka 15 pct. for perioden. Det er meget svært at se en sådan udvikling som værende i overensstemmelse med kontraktpolitikken og slet ikke med den oprindelige motivation bag »kulturkampen«.

Tabel 1. Udviklingen i skattetryk, udgiftstryk og samlede offentlige udgifter 2001-10.

År	Skattetryk (samlede skatter/afgifter i pct. af BNP)	Udgiftstryk (samlede offentlige udgifter i pct. af BNP)	Realvækst i samlede offentlige udgifter, faste priser (2001 = indeks 100)
2001	48,6	54,5	100
2002	48,0	54,9	101
2003	48,2	55,3	101
2004	49,2	54,8	104
2005	51,0	53,0	104
2006	49,8	51,8	105
2007	49,1	50,9	105
2008	48,2	52,0	106
2009	48,2	58,3	111
2010	48,3*	58,3*	115*

* Foreløbige tal.

Kilde: Danmarks Statistik, juli 2011.

Man kan også se på antallet af danskere, der udgør, hvad forskere har kaldt »velfærdskoalition«: Gruppen af vælgere, der enten via at være offentligt ansatte eller at modtage overførselsindkomster har deres primære indtægt fra de offentlige kasser, og som derfor kan antages, alt andet lige, at være modstandere af offentlige besparelser (Christoffersen og Paldam, 2003; Kristensen, 1987). Denne gruppe udgjorde i 2001 58,9 pct. af vælgerkorpsen; i 2006 var den vokset til 60,5 pct., og fremskrivninger forudsiger, at den med den nuværende økonomiske politik i 2020 vil udgøre ca. 64 pct. Alene antallet af offentligt ansatte steg fra 1. kvartal 2002 til 1. kvartal 2010 med 45.000 fuldtidsbeskæftigede, svarende til 6,2 pct. (Tabel 2).

Regulering og styring

Det er sværere at vurdere udviklingen i reguleringen af borgernes hverdag under VK-regeringerne over tid – dels fordi der ikke findes noget enkeltstående, objektivt mål, dels fordi data simpelthen ikke er til rådighed. Én mulighed er at se på den samlede regelmængde, ved at anvende Retsinformations database og deri optælle antal dokumenter indeholdende regler (love, bekendtgørelser, cirkulærer, cirkulæreskrivelser m.v.) udstedt i

de enkelte år. Gør man det, får man billedet i Tabel 3, hvoraf det fremgår, at der i alt for årene 2002-2010 kom 18.472 nye sæt af regler til. I Nyrup Rasmussen-regeringens sidste år var antallet 1.737, mens årsgennemsnittet for perioden 2002-2010 var 2.052 – altså et niveau godt 18 pct. højere. En optælling foretaget af Berlingske Research (2011), at hvor f.eks. straffeloven blev ændret 13 gange i 1980'erne og 22 gange i 1990'erne, er den under VK-regeringen blevet ændret 43 gange. Hele 31 love indeholdende ordet »forbud« er blevet gennemført 2001-11

Problemet ved sådanne optællinger er imidlertid, at de intet siger om »byrderne« ved de pågældende regler, og at f.eks. afskaffelsen af et forbud også vil tælle som en ny »regel«. Et muligt, mere systematisk alternativ er at anvende et af de (konkurrerende) indeks for økonomisk frihed (eller markedsøkonomi), der udarbejdes af en række internationale tænketanke og forskningsnetværk, og som hver især (på lidt forskelligt grundlag) forsøger at kvantificere, aggregere og indekssere mængden af statslig indblanding i samfundsoekonomien. Det mest anerkendte af disse er *Economic Freedom of the World* indekset, der over op mod 40 forskellige indikatorer for-

Tabel 2. Udviklingen i antal offentligt ansatte 2002-10.

1. kvartal, år	Antal offentligt ansatte, fuldtidsbeskæftigede, sæsonkorrigeret (1000)
2002	728,6
2003	725,3
2004	725,0
2005	724,4
2006	731,1
2007	726,0
2008	735,6
2009	755,1
2010	773,8

Kilde: Danmarks Statistik, juli 2011.

Tabel 3. Udviklingen i reguleringen af danskerne frihed 2001-10.

År	Antal nye regler (dokumenter)*	Dansk score på økonomisk friheds-indeks**
2001	1.737	7,6
2002	1.808	7,6
2003	1.842	7,8
2004	2.094	7,8
2005	2.082	7,7
2006	2.497	7,7
2007	2.173	7,7
2008	1.871	7,7
2009	2.048	-
2010	2.057	-

Kilder:

* Retsinformation, juli 2011 (samlet antal nye love, bekendtgørelser, cirkulærer, cirkulæreskrivelser m.v.)

** Economic Freedom of the World (Gwartney, Lawson og Easterly, 2006; Gwartney m.fl., 2010)

delt på alle dele af samfundsøkonomien konstruerer et indeks, der på årsbasis måler et lands økonomiske frihed på en 11-punkts skala, fra 0 (ingen økonomisk frihed) til 10 (maksimal økonomisk frihed). Her ligger Danmark grundet en høj retssikkerhed og relativt stærk beskyttelse af den private ejendomsret højt i et komparativt perspektiv. Til gengæld har der ikke på denne konto været nogen antydning af, at VK-regeringerne har gjort en (synlig) forskel: Tager man den seneste opgørelse, der går frem til og med 2008, får man et billede af at den danske samfundsøkonomiske regulering reelt har været uændret under VK-regeringerne (Tabel 3).

Den anvendte retorik

Hvordan er det gået med på det rent retoriske plan at markedsføre de værdier, der skulle være med til at bekæmpe centralisme, formynderi, osv., og omvendt forfægte personlig frihed, individuelt ansvar, osv.? Bortset fra en vis vægtning af »frit valg«-ordninger indenfor det offentlige, både i retorisk og i gennemført, praktisk politik, er det formodentlig kun den stort anlagte »Kampagne om

Det Personlige Ansvar«, der blev igangsat i 2008, der kan ses som et bevidst og synligt udtryk for den oprindelige tanke bag Fogh Rasmussens »kulturkamp«. Men ovenpå en start-konference og en enkelt prisuddeling, gik kampagnen hurtigt i sig selv og synes ikke at have sat sig nogle som helst spor.

Omvendt skete der sideløbende med den retoriske understregning af kulturkampen som en del af Fogh Rasmussens strategi paradoksalt nok også noget, der ligner en systematisk af-liberalisering af Venstres værdipolitiske udmeldinger, både på det overordnede ideologiske plan og på det mere konkrete policy-plan.

Måske mest iøjnefaldende lagde Fogh Rasmussen midt under folketingsvalgkampen i 2005 selveste liberalismen som ideologi i graven. Ved et møde i Aarhus (1.2.2005) sagde formanden for Danmarks Liberale Parti, at han var vokset fra sit oprindelige politiske ståsted, og med reference til ideologier som liberalismen, at »de der firkantede ideologier hører måske til i det 20. århundredes industrielle tankegang«. Ritzau citerede vide-

re, at »Jeg vil hellere tage mit udgangspunkt i det enkelte menneske i stedet for at putte alle mine løsninger ind i en liberalistisk tankegang«. I stedet for f.eks. at mene, at det offentlige skal tage sig af visse opgaver og private af andre, gjorde Fogh Rasmussen sig til talsmand for en meget aktivistisk offentlig erhvervspolitik, der sågar kunne indeholde socialistiske elementer:

»Jeg er vokset op i en liberal tradition, og hvis I havde spurgt mig for 15 år siden, så ville jeg have sagt, at den slags ting skal den offentlige sektor holde fingrene væk fra. Det skal de private nok klare. Det betyder ikke, at jeg er blevet socialdemokrat, men jeg har et fleksibelt syn på, hvordan man skal løse tingene. *Jeg ser pragmatisk på redskaberne, og vil ikke lade det afhænge af, om det er liberalistiske eller socialistiske redskaber.* Man skal som liberal ikke stivne til i beton.«⁹

At der ikke var tale om en enlig svale eller en fortalelse kan ses af en række andre udmeldinger fra Fogh Rasmussen og ledende Venstre-ministre, når det gælder skat, den offentlige sektor og fordelingsmæssig lighed. Den måske klareste illustration er de såkaldte »Ti Teser«, der i virkeligheden blot var et sammenkog af, hvad der i 1980'erne og 1990'erne ukontroversielt havde været Venstres generelle linje. Da de blev fremsat af en række Venstre-politikere op til Venstres landsmøde i 2003, truede Anders Fogh Rasmussen angiveligt med at trække sig som statsminister, hvis de overhovedet kom til afstemning, fordi han anså dem for uforenelige med regeringens politik. Da et reduceret kompendium af tesaerne blev genfremsat i 2006, blev også de trukket efter pres fra partiledelsen.

Skattestop

VK-regeringens meget omtalte »skattestop« var – så længe det varede – i fin overensstemmelse med kontraktpolitikken, men det kan kun med besvær ses som en del af kulturkamps-strategien, da skattestoppet i sagens natur reelt var mere status quo-bevarende end –forandrende. Skattestoppet endte

som bekendt med, at VK-regeringen – der i perioden november 2001 til marts 2011 indførte 295 nye skatter og afgifter – med Skattereformen (2009) lagde det i graven, og med at Genopretningspakken (2010) endog annullerede en række af de skattelettelser, som Skattereformen skulle have indført som kompensation for de nye eller forhøjede skatter og afgifter, reformen også indeholdt. En af de gange, hvor De Konservative talte for lettelser af topskatten affærdigede daværende indenrigsminister Lars Løkke Rasmussen det således: »Vi ønsker at være et parti for andre end dem, der har udsigt til en badebro og en speedbåd i Skovshoved Havn.«¹⁰ Det kan være både et validt synspunkt og en klog strategi, men det er som retorik svært foreneligt med et klassisk liberalt perspektiv om, at det skulle kunne betale sig at arbejde, mens det omvendt havde en god del socialdemokratisk omfordelingspolitisk tone over sig.

Den offentlige sektors omfang

Adspurgt om der er en modsætning mellem liberalisme og en stor offentlig sektor, svarede daværende beskæftigelsesminister Claus Hjort Frederiksen f.eks., at »Vil man opstille det som et dogme, at der er en modsætning mellem en ordentlig, offentlig sektor og et liberalt samfund, så tror jeg ikke, man kan bruge liberalismen til ret meget.«¹¹ Netop denne nytolkning af liberale værdier – som værende uden specifikke principper og som i hvert fald fuldt forenelige med en stor offentlig sektor, og hvor driften af sidstnævnte endog synes at være selve målet med den private sektor – kom til udtryk i dét, som den daværende indenrigsminister og V-næstformand, Lars Løkke Rasmussen, betegnede som »skandi-liberalisme«:

»Vi skal have en offentlig sektor, som er så stor, som den skal være for at kunne løse tidens udfordringer. Derfor vil det være for stereotrypt at sige, at når vi laver finanslov, så skal vi dag for dag kigge ud ad vinduerne og se, hvor meget er den private sektor vokset

i dag, og hvor meget er der så plads til, at den offentlige sektor kan vokse.«¹²

Hjort Frederiksen formulerede selv ræsonnementet: Moderne liberalisme handler om valgfrihed; hvis den offentlige sektor tilbyder f.eks. børnepasning, giver det forældrene flere valgmuligheder; derfor er en stor offentlig sektor liberalt.¹³

Den logiske konsekvens af denne tænkning så man under netop den valgkamp i 2005, hvor Fogh Rasmussen erklærede liberalismen »forældet«: Partiet Venstre indrykkede store annoncer, hvori man decideret brystede sig af, at antallet af offentligt ansatte under VK-regeringen var steget med 14.000.

Lighed og fordelingspolitik

De såkaldte »Ti Teser« indeholdt bl.a. et forslag om, at overførselsindkomster udelukkende skal stige i takt med inflationen og ikke med den gennemsnitlige lønudvikling (et forslag som S-SF i 2011 tog til sig). Det blev dengang på vegne af Venstre-toppen skarpt afvist af den politiske ordfører, Jens Rohde, som værende direkte »usympatisk«.¹⁴ Forslag fra Venstre-folk i 2006 om mere brugerbetaling blev af Hjort Frederiksen betegnet som, at de »hører ikke hjemme i Venstre.«¹⁵

Mest illustrativt for VK-regeringernes nyorientering var formodentlig omklamringen af »lighed« som et politisk mål. Da daværende socialminister Eva Kjer Hansen i 2006 udtalte, at et meget lige samfund som det danske måske nok kunne acceptere en større fordelingsmæssig ulighed, hvis det vel at mærke var grundet politikker, der ville skabe mere vækst og være til fordel for de svageste, gav hun i virkeligheden udtryk for en ganske traditionel social-liberalisme af næsten Rawlsiansk tilsnit (jf. Rawls, 1971).¹⁶ Men udtalelserne forårsagede en medie-tsunami og i stedet for at bruge lejligheden til at føre liberal kulturkamp, gjorde flere ledende ministre det stik modsatte. Hjort Frederiksen lagde af-

stand til udtalelserne som værende uforenelige med regeringens politik og understregede, at dét måtte man tage konsekvensen af.¹⁷ Med andre ord kunne det ikke være VK-regeringens politik at acceptere større ulighed, selv ikke hvis det var til fordel for de svageste.

Skulle man være i tvivl om, hvorvidt det var en fortealelse fra Hjort Frederiksen i et forsøg på »damage-control«, eller led i en mere systematisk profilering af regeringen som værende fokuseret på lighed, blev det gjort klart et år senere, da daværende finansordfører Peter Christensen (V) skrev i et debattindlæg, at »Næste gang vi får ulighedstal i Danmark er jeg sikker på, at uligheden har fået endnu et nyk opad. Så længe det skyldes stigende beskæftigelse og stigende velstand, vil jeg ikke fælde én eneste tåre over det. Tværtimod.« Det kaldte Hjort Frederiksen for en »dum udtalelse« og understregede: »Vi arbejder ikke for at skabe andet end større lighed i det danske samfund. Det vil vi utrætteligt fortsætte med.« En angiveligt opbidset statsminister Anders Fogh Rasmussen kaldte ved samme lejlighed udtalelsen for »en undergravning af regeringens projekt«.¹⁸

De Konservative

Fogh Rasmussens oprindelige udmeldinger om kulturkampen og hans efterfølgende modificeringer af egen liberalisme kan næppe ses som bindende endsiges repræsentativt for f.eks. De Konservatives regeringsmedlemmer. Ikke desto mindre er det bemærkelsesværdigt, at ledende Konservative trods tale om skattelettelser aldrig er gået i rette med Venstres afstandtagen til klassiske borgerlige mærkesager – og faktisk gang på gang er kommet med udmeldinger, der i hvert fald ikke kan ses som fremmende for den kulturkamp, Fogh Rasmussen oprindeligt efterlyste. Connie Hedegaard og Per Stig Møller sammenlignede i 2008-09 begge en principiel tilslutning til fri markedsøkonomi med en dogmatisk tro på planøkonomi,¹⁹ og Lene

Espersen afviste i sin grundlovstale 2010 et forslag om et skattetryk på 40 pct. og en offentlig sektor på størrelse med, hvad den var i 1990'erne, med et samfund, »hvor alle er deres egen lykkes smed og fanden tager de sidste«. Selv i skattepolitikken insisterede Konservative politikere igen og igen, at ændringer skulle være »socialt ansvarlige«.

Sammenfattende kan det konkluderes, at en række fremtrædende repræsentanter for VK-partierne ved adskillige lejligheder har lagt afstand til synspunkter, der ellers er klassisk borgerligt-liberalt arvegods (lavere skat, brugerbetaling, markedsøkonomi, osv.), og omvendt omklamret ræsonnementer og værdier, der må opfattes som på kollisionskurs med samme (at lighed er et selvstændigt mål, at den offentlige sektors størrelse ikke er et problem, osv.).

Vælgernes værdier

Et centralt punkt, hvorpå man kan vurdere den eventuelle succes af den Fogh Rasmussenske kulturkampsstrategi, er ved at se på, hvorvidt vælgernes holdninger under VK-regeringerne på substantielle politiske spørgsmål har bevæget sig mere eller mindre i dén retning. Det var jo, trods alt, selve det erklærede rationale. Har de det, vil det være en indikation af, at kulturkampen har virket; er det ikke sket, eller er holdningerne decideret rykket den modsatte vej, er strategien (eller i hvert fald implementeringen af denne) fejlet.

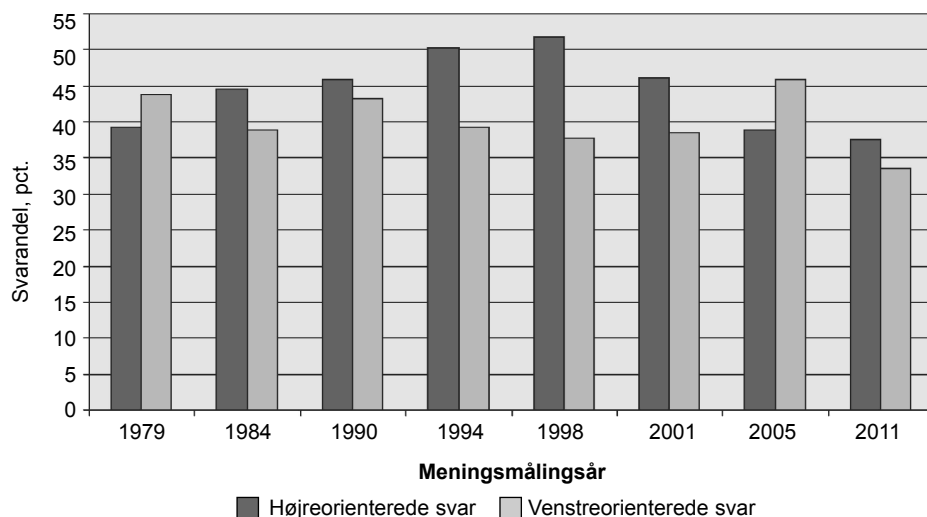
Til det formål kan anvendes en række valgundersøgelser og flere enkeltstående meningsmålinger siden 1979, hvori man har kørt et mere eller mindre permanent batteri af politiske spørgsmål, som politologer har målt vælgernes syn på en række fundamentale, men dog klare spørgsmål. Spørgsmålene er metodisk ikke perfekte; flere af dem er formuleret på en måde, så de uvilkårligt knytter an til bedømmelse af tingenes forhold på det tidspunkt, hvor de er stillet, hvilket kan gøre brugen i tidsserier over længere årrækker

problematiske. Ligeledes er ikke alle spørgsmål kontinuerligt fortsat gennem årene, hvilket reducerer mulighederne for at konstruere nuancerede indekser over flere år. I det følgende har vi brugt nogle af de spørgsmål, der er kørt flere gange, til at konstruere to tidsserier af svarandele for henholdsvis »højreorienterede« og »venstreorienterede« svar for en række spørgsmål for årene 1979-2011 (i alt seks målinger). For hver måling er der udregnet en gennemsnitlig andel »højre«- og »venstre«-svarandele på fem spørgsmål. Fire spørgsmål er stillet i alle de seks målinger; ét spørgsmål er kun stillet fire gange, mens et sjette spørgsmål her er anvendt som substitut de to år. Alle de anvendte spørgsmål er indenfor klassiske fordelingspolitiske områder, hvor der er relativt ukontroversielle »højre«- og »venstre«-svar.²⁰ Udviklingen i de gennemsnitlige svarandele er vist i Figur 2.

Andelen af højreorienterede holdninger hos vælgerne var stødt stigende fra 1979 og frem til 1998 – i hvilket år vælgerne fordelingspolitisk var det absolut mest klart borgerligt-liberale, der er målt i de 32 år, denne type spørgsmål er stillet (51,8 pct.). Siden da er det på den halve tid gået tilsvarende ned af bakke, og i 2011 var vælgernes holdninger det mindst borgerligt-liberale, der er målt i perioden (37,6 pct.).

Billedet for de venstreorienterede svarandele blandt vælgerne matcher i nogen grad de højreorienterede, men med omvendt fortegn vel at mærke. Således faldt andelen af »røde« holdninger fra 1979 til 1998, var derefter stabile til efter 2001, hvor de steg markant, alt imens de »blå« faldt, men er siden hen faldet lidt igen, således at både »røde« og »blå« holdninger nu ligger på en lavere svarandel end på noget tidspunkt siden 1979. Det sidste betyder reelt, at en større andel af vælgerne i dag svarer på tværs af det ideologiske spektrum, eller indtager en slags midterposition, eller ikke ved, hvad de skal svare til de pågældende spørgsmål.

Figur 2. Udviklingen i andel vælgere, der gennemsnitligt svarer henholdsvis »høj-reorienteret« og »venstreorienteret« på fem fordelingspolitiske spørgsmål, 1979-2011.

Set i.f.t. nærværende analyses spørgsmål, er der dog en væsentlig konklusion, der må drages: Kulturkamps-strategien kan ikke siges at have virket. Vælgerne var »blå«, da Fogh Rasmussen blev statsministerkandidat i 1998, er sidenhen blevet stadigt mindre blå – i takt med at det borgerligt-liberale Danmark nedtonede dets ideologiske profil.

Et teoretisk perspektiv mere

Meget tyder altså på, at VK-regeringerne i praksis har realiseret politikker og stået for ideologiske værdiudmeldinger, der ville synes at være i modstrid med både dele af kontraktpolitikken og med den kulturkamp, som Fogh Rasmussen lancerede i 2003.

Hvorledes kan det hænge sammen? Én mulighed er at holde in mente, at den Downske analyse af konkurrencen om medianvælgeren forudsætter to ting. For det første at interaktionen er statisk – dvs., at vælgernes præferencer ikke ændrer sig. For det andet, og i

særdeleshed, at konkurrencen ikke i sig selv påvirker dynamikken.

Der er imidlertid gode grunde – teoretiske og empiriske – til at tro, at det ikke gælder i almindelighed, og måske netop ikke har vist sig at holde. Lad os f.eks. antage, at der findes en ikke-triviell andel af vælgere, som ikke primært gør deres stemmeadfærd betinget af, hvorledes partierne placerer sig ift. disse vælgeres egne idealpunkter, men i stedet gør det stik modsatte: Lader deres idealpunkter påvirke af, hvor deres mere (eller mindre) fortrukne politikere/partier placerer sig. Det kan være loyale partisoldater eller holdningsløse vælgere, men de er vælgere, der føler så stærkt for et givet parti (eller en given politiker), at partiets (eller politikerens) omplacering vil påvirke vælgernes placering. En sådan gruppe behøver ikke at være mange procent af befolkningen for, at det vil kunne få potentielt radikale konsekvenser for dynamikken.

Pointen kan illustreres med Figur 3, hvor det højreorienterede parti H 's bevægelse fra punktet H_1 og til venstre til punktet H_2 har »skubbet« en mindre del af vælgerne til venstre, så medianvælgeren, M^* , nu er placeret lidt længere til venstre end i Figur 1, og faktisk er stort set identisk med det venstreorienterede partis placering, V_1 . Selv uden at gøre noget, vil V nu være partiet, der vinder, fordi det i positionen V_1 er tættere på medianvælgeren (M^*) end H_2 er. Men nok så interessant vil V – hvis det maksimerer en kombination af stemmer og venstreorienteret ideologi – kunne flytte sig til en position, der er længere til venstre end punktet V_1 , så længe dette ikke er ét, der er længere fra medianvælgeren, end partiet H er (dvs. positionen H_2). Det kunne f.eks. være positionen V_2 , og uanset hvilken position mellem de to punkter V_2 og H_2 , som V måtte indtage, vil partiet vinde over partiet H .

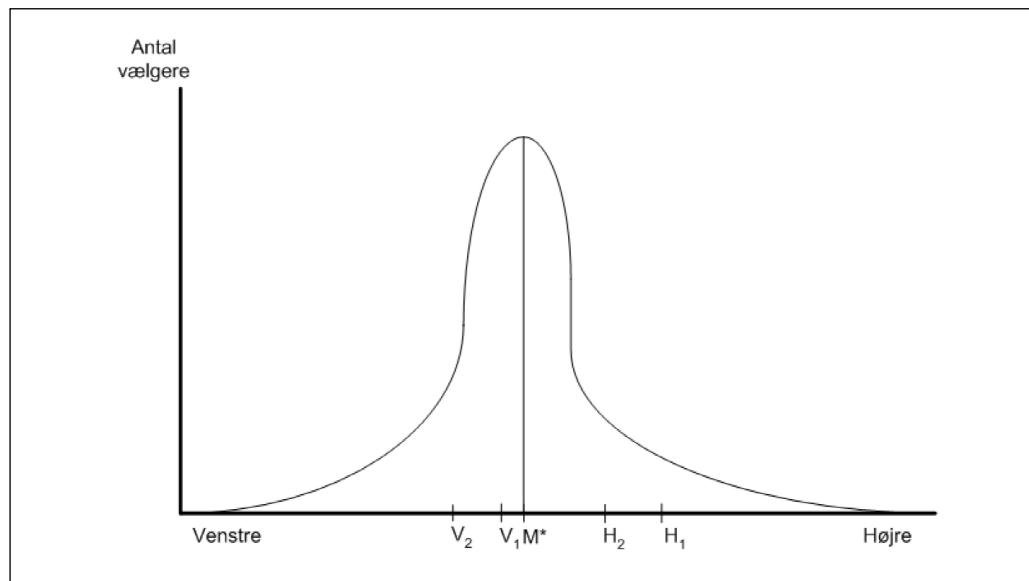
Er der politologisk forskning, der viser, at i hvert fald nogle vælgere opfører sig sådan?

Rune Slothuus har via eksperimenter vist, hvorledes vælgerne holdninger i realiteten bliver påvirket af de positioner, som politikerne indtager (Slothuus, 2010). Hvis »afsenderen« er vellidt, påvirker det nogle vælgere til at synes bedre om de budskaber, der associeres med »afsenderen«. Set i dette perspektiv er det plausibelt, at kombinationen af kontraktspolitik og den i praktisk politik og daglig retorik førte kulturkamp i virkeligheden har flyttet de borgerlige vælgere til venstre i det politiske spektrum. Det er tillige en hypotese, der er konsistent med andres observation på baggrund af lignende data: At det ikke er vælgerne generelt, eller de venstreorienterede vælgere, der er rykket mod venstre, men derimod de højreorienterede.

Konklusion: Opnåede man hvad man ville?

Har VK-regeringerne og deres kontraktspolitik og kulturkamp været succesrige? Fogh Rasmussen selv måtte allerede i et interview i *Weekendavisen* i 2006 medgive, at når det

Figur 3. Dynamiske effekter i en modificeret Downs model.

gælder kulturkampens formål, er der endnu et stykke vej til succes: »Det er et af de områder, hvor der stadig er meget at diskutere. [... Og] når det gælder udgiftssiden, tror jeg, den største udfordring stadig ligger tilbage. Men vi kan jo ikke klare alle ting på en gang«. Samtidigt erklærede han med en logisk konsistens, der ikke er helt gennemskuelig, m.h.t. kulturkampen: »Jeg har nået, hvad jeg gerne ville.«²¹ Ved flere lejligheder konstaterede både han og Claus Hjort Frederiksen, at »Danmark er blevet mere liberalt siden 2001«.²²

På baggrund af, hvad der er fremdraget her, er det dog svært at se, hvordan man kan nå de sidste konklusioner – med mindre standarden er blevet ændret undervejs. Kontraktpolitikens forestilling om kun at gennemføre politikker, som man i forvejen har meldt ud, holdt tydeligvis slet ikke, ligesom man på flere punkter (først og fremmest skattestoppet) brød »kontrakten«. Kulturkampens forestilling om, at man skulle påvirke vælgernes grundlæggende holdninger i en mere liberal retning, holdt overhovedet ikke.

Et sidste punkt, hvorpå man kan vurdere den Fogh Rasmussenske strategis succes, er så ved at se på partivalget. Dette siger naturligvis ikke i sig selv noget om den substantielle, politiske succes, men det siger dog noget om, hvorvidt man i det mindste har haft den politiske magt til at kunne sætte dagsordenen.

Når det gælder »office-seeking«, har VK-regeringerne på den ene side været en stor succes: Man fik regeringsmagten i 2001 og har bibeholdt den i ti år, hvilket som regeringskonstellation siden systemskiftet i 1901 kun overgås af Thorvald Staunings socialdemokratiske regeringer (1929-40). Samtidigt fik Venstre sin største vælgertilslutning siden 1920'erne. Anskuet på den måde har VK-regeringerne i en ren partipolitisk optik været en succes.

På den anden side må årene *siden* 2001 siges at være en fiasko, for VKO-flertallet i almindelighed og for partiet Venstre i særdeleshed. Som blok er man stået i stampe eller gået tilbage ved folketingsvalgene: I 2001 fik VKO tilsammen 52,3 pct.; i 2005 fik man alene takket være Dansk Folkeparti en marginal fremgang til 52,6 pct.; i 2007 gik man tilbage til 50,5 pct., og i juli 2011 lå de tre partier tilsammen på sølle ca. 42 pct.. Faktisk er Venstre gået tilbage ved fem af seks valg siden 2001.²³

Men som vist her, har Venstres fiasko været om muligt større. På en række centrale politiske parametre, har man realiseret politikker, der er de diametralt modsatte af, hvad vælgerne kunne have forventet, og hvad der traditionelt opfattes som borgerligt-liberal politik. Samtidigt har man efter alt at dømme været med til at presse vælgerne i den stik modsatte retning af, hvad man angiveligt ville.

Noter

1. Den første til at bruge betegnelsen »kontraktpolitik« var meget tænkeligt reklamemanden Henrik Byager og det endog først i forbindelse med VK-regeringens 1 års fødselsdag; se »Et år med Fogh: Foghs forunderlige rejse«, *Politiken*, 27.11.2002.
2. Se f.eks. Anders Fogh Rasmussens indlæg »Panik før lukketid«, *Berlingske Tidende*, 10.3.1998; »Fogh gør op med SystemDanmark«, Ritzau telegram, 27.9.1998.
3. »Kulturkamp«, *Weekendavisen*, 17.1.2003. Jf. også »Kulturkamp: Jeg er jo selv vokset op i den kamp«, *Berlingske Tidende*, 15.6.2008.
4. Se Søren Krarup, i *Tidehverv*, nr. 2, årg. 76; Jesper Langballes indlæg »Politikens lorteland«, *Politiken*, 23.1.2002; Ole Hyltoft, »Folkesjæl og tolerance: Hvad er danskhed?«, *Jyllands-Posten*, 30.9.2001.
5. »Afsked med en isme«, *Weekendavisen*, 15.9.2006.
6. »Kulturkamp: Jeg er jo selv vokset op i den kamp«, *Berlingske Tidende*, 15.6.2008.
7. Jf. f.eks. disse udsagn fra to af Fogh Rasmussens nære rådgivere: »Regeringspartierne kan godt sige »det kan da godt være, at vores kernevælgere

- bliver utilfredse og gerne vil have lidt mere traditionel politik. Og hvad så? De har intet sted at gå hen«.» (Michael Kristiansen, pressechef for Venstre 1999-2001, særlig rådgiver for AFR 2001-05, i *Ugebladet A4*, 2006). »I har ikke andet valg end at stemme på os« (Claus Hjort Frederiksen henvendt til liberale kritikere; citeret i »Borgerlige ser rødt«, *Weekendavisen*, 28.1.2005.)
8. Se Besvarelse af spørgsmål nr. 132 (alm. del) fra Folketingets Europa-udvalg, Justitsministeriets Lovafdeling, 20.4.2011.
 9. Citeret i »Fogh: Liberalismen er forældet«, Ritzau telegrammer, 1.2.2005, kl. 16.58 og 16.59. Kursiv tilføjet.
 10. Citeret i *Berlingske Tidende*, 5.7.2006.
 11. Citeret i »Har liberalismen en fremtid i Danmark?«, *Ugebladet A4*, 24.9.2007.
 12. Citeret i »Drukbilagene hængt til tørre«, *Politiken*, 10.4.2008.
 13. Se »Vi har altså lært af historien«, *Politiken*, 17.11.2006.
 14. Se »V-folk i opgør med Foghs linje«, *Berlingske Tidende*, 19.7.2003.
 15. Citeret i »Foghs sidste angreb på de liberale løver«, *Politiken*, 15.5.2009.
 16. Se »Opgør med ligheden«, *Jyllands-Posten*, 18.9.2005; »Al den snak om ulighed«, kronik, *Kristeligt Dagblad*, 19.9.2005.
 17. Citeret i »Lighed – ulighed: Eva Kjer måtte føje sig eller gå af«, *Politiken* 22.9.2005.
 18. Se »De Konservative er ligeglade med uligheden«, *Berlingske Tidende* 28.9.2006.
 19. Se f.eks. Per Stig Møller, »Konservatisme i en krisetid«, *Berlingske Tidende*, 14.2.2009.
 20. De seks spørgsmål er: (1) Sociale reformer (Valgundersøgelserne 1979, 1984, 1990, 1994, 2001, 2005; Gallup 2011). (2) Forskelle/udjævning af forskelle i levestandard (Valgundersøgelserne 1979, 1984, 1990, 1994, 2001, 2005; Gallup 2011). (3) Statslig kontrol over erhvervslivet (Valgundersøgelserne 1979, 1984, 1990, 1994, 2001, 2005; Gallup 2011). (4) Beskatning af høje indtægter (Valgundersøgelserne 1979, 1984, 1990, 1994, 2001, 2005; Gallup 2011). (5) Statslig overtagelse af banker og industri (Valgunder-

søgelserne 1979, 1984, 1990, 1994; Gallup 2011; ikke Valgundersøgelserne 2001 & 2005). (6) Politikernes ødselhed med borgernes penge (Valgundersøgelserne 2001 & 2005).

21. »Afsked med en isme«, *Weekendavisen*, 15.9.2006.
22. Se f.eks. »Fogh: Danmark mere liberalt siden 2001«, Ritzau, 14.11.2006; »Vi har altså lært af historien«, *Politiken*, 17.11.2006.
23. To folketingsvalg (2005, 2007), to kommunalvalg (2005, 2009) og et Europa-Parlamentsvalg (2004). Kun ved 2009-valget til Europa-Parlament sikrede en næsten usynlig fremgang på 0,8 pct., at det ikke blev seks tab i træk.

Referencer

- Christoffersen, Henrik og Martin Paldam (2003), »Markets and municipalities: A study of the behavior of the Danish municipalities«, *Public Choice*, 114, pp. 79-102.
- Downs, Anthony (1957), *An economic theory of democracy*, New York: Harper Collins.
- Gwartney, James D. m.fl. (2010), *Economic freedom of the World: 2010 annual report*, James D. Gwartney, Joshua Hall og Robert Lawson, red., Vancouver: Fraser Institute.
- Gwartney, James D., Robert Lawson og William Easterly (2006), *Economic freedom of the World: 2006 annual report*, Vancouver: Fraser Institute.
- Kristensen, Ole P. (1987), *Væksten i den offentlige sektor: Institutioner og politik*, København: Jurist & Økonomforbundets Forlag.
- Kurrild-Klitgaard, Peter (1997), »Liberalismens udfordring«, i Jens Løgstrup Madsen, red., *Den moderne liberalisme: Rødder og perspektiver*, København: Breidablik, pp. 150-93.
- Rasmussen, Anders Fogh (1993), *Fra socialstat til minimalstat: En liberal strategi*, København: Samleren.
- Rawls, John (1971), *A theory of justice*, Cambridge: Belknap Press.
- Slothuus, Rune (2010), »Framing og politiske partier: Kan den rette indpakning gøre politiske forslag mere spiselige?«, *Politica*, 42(3): 345-60.